

molts començaren a escriure poesia en català, pel prestigi de la festa. Els considerava uns nouvinguts i no els té gaire afecte. Les paraules més contundents es giren contra Antoni de Bofarull, l'escriptor que més el fustigà. Segons Aguiló, la seva animadversió té l'origen en els resultats negatius que obtingué quan concursà als Jocs i ell n'era mantenidor. I en les crítiques que, en privat, li va fer quan el 1862 aparegué la seva novel·la *L'orfeneta de Menàrguens*, escrita, a parer seu, en un català molt castellanitzat. També es mostra contundent contra els que tractaven de polititzar, ja al final de l'etapa, el moviment. Aguiló defensava una Renaixença basada en la recuperació de l'esplendor antiga i la tradició. També una Renaixença que tingués les arrels en la fe religiosa. Pensava que havia estat la Providència qui l'havia fet possible, no la voluntat de cap home. No responia a cap programa predeterminat, sinó a la prodigiosa aparició d'obres espontànies, la primera *La pàtria* (1833), d'Aribau, al marge de la intenció amb què l'havia escrita el seu autor. Els qui ara utilitzaven la llengua per introduir corrents francesos com el realisme, o la feien servir d'estendard en els debats polítics, la desnaturalitzen. El «renaixement» que ell proposa va lligat a la història pròpia i s'ha de situar al costat de la religió perquè és Déu qui ha permès que es produeixi.

Podríem insistir en moltes altres idees, però difícilment les exhauriríem. En definitiva, resta clara una determinada visió sobre la cultura catalana de l'època que potser en cap altre lloc trobaríem exposada amb tanta profusió de detalls i tan en primera persona. Aquest és el valor més gran dels textos que s'editen en aquest llibre.

SOTELO VÁZQUEZ, Adolfo: *De Cataluña y España. Relaciones culturales y literarias (1868-1960)*, Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 2014.

JOSEP MURGADES

Universitat de Barcelona

murgades@ub.edu

És, en termes absoluts, la d'aquest llibre, una aportació important. Considerable. L'autor hi recull, en vint-i-sis capítols, fins a trenta articles i conferències (mai no hauria estat de més indicar-ne data i lloc d'aparició o d'exposició primigènies); d'elaboració i de publicació dilatades al llarg del període comprès entre 1997 i 2013 (fet que excusa allò que, tant d'oportú com d'oportunist, pugui haver-hi en l'aplec en volum d'uns tals materials justament ara).

Títol i subtítol de l'obra resultant són sobradament aclaridors de la naturalesa i fins de la intencionalitat d'aquesta.

El títol, *concessio* a còpia d'equiparar retòricament *pars* amb *toto* (o almenys així deuen creure-ho molts), realça l'equipol·lent reciprocitat d'influències entre

els significats de tots dos noms gentilicis («Cataluña y España —realidades culturales con perfiles diferentes», p. 14).

El subtítol especifica mena i temporalitat d'aquestes: culturals (*lato sensu*) i literàries (prou més específiques), al llarg de gairebé cent anys a cavall del segle XIX i XX (les polítiques, de relacions, s'hi donen per suposades).

Atès el deute de gratitud que confessa tenir Sotelo amb Catalunya, amb la Universitat de Barcelona, i amb alguns dels seus mestres, Antonio Vilanova en primer lloc (p. 581), es tracta llavors de recompondre, des d'una convicció programàtica en la bondat de l'historicisme a l'hora de fer vigent el passat en el present (p. 15), el flux de permeabilitats que, en el transcurs de les dècades indicades, s'hauria produït entre una Catalunya entesa com «una realidad viva y no una creación artificiosa de los nacionalistas» i una Espanya que en cap cas no pot prescindir d'aquella si aspira a comprendre's plenament en «su cultura, su tradición y su porvenir» (p. 14).

I així, en un estudi de voluntat «polifònica» (per dir-ho amb un adjectiu grat a l'autor), i amb remarcable domini de la bibliografia pertinent (en especial de la pouada d'aquesta mina que són els epistolars progressivament exhumats), passa Sotelo revista a recepcions, a intercanvis, a manlleus: entre erudits i estudiosos (Menéndez Pelayo i Milà i Fontanals), entre crítics i escriptors realistes-naturalistes (Clarín, Sardà, Yxart, Pérez-Galdós, Pardo Bazán, Oller), entre *noventayochistas* i modernistes (Ganivet, Unamuno, Valle-Inclán, Azorín, Baroja, Maragall, Brossa, Casas-Carbó), entre *regeneracionistas* i noucentistes (Giner de los Ríos, Miró, Ortega, Ors, Pijoan, Carner), també entre escriptors generacionalment posteriors (Juan Ramón Jiménez, Sagarra, Pla).

Cal ponderar, semblantment en positiu, la substantivitat dels dos capítols íntegrament dedicats a sengles autors catalans injustament menystinguts, aquí quasi tant com allí: Joaquim Maria Bartrina (p. 17-39) i Alexandre Plana (p. 409-477).

Nòmina tota ella d'allò més extensa i fonamentada que, per això mateix, fa més punyent encara el que ja ni tan sols crítica no és, sinó enèsim plany en el desert: com pot aparèixer un volum d'aquesta magnitud (626 pàgines atapeïdes d'informació i de valoració) sense un índex si més no onomàstic?; com no se n'agilita també la consulta amb una relació bibliogràfica final i, dins el cos del text, amb escarides remissions que desafeixuguin de reiteracions innecessàries les obligades notes a peu de pàgina?

Altrament, en termes no ja absoluts, sinó ben relatius, la tanmateix benintencionada contribució de Sotelo no deixa per això de ser força matisable.

Ja que, el reiterat èmfasi en la innegable inextricabilitat de lligams entre ambdues cultures durant aquelles dècades, converteix aquesta obra en una de tesi no gaire subliminal: la de pronunciar-se tàcitament, a l'aclaridora llum d'un passat documentadíssim, a favor d'opcions unionistes del nostre present (tan legítimes com no menys convenients).

Si aquesta és, però, la lectura escaient a fer de la feinada erudita desplegada per l'autor, hauria calgut llavors que subratllés, encara més que no fa, primera-

ment, la inabdicada vocació espanyola dels intel·lectuals catalans d'aquells temps, en cap cas no tocats de propòsits declaradament secessionistes.

I també, segonament, que, en justa proporció, l'hagués contrastada majorment amb l'actitud pràcticament unànime de llurs homòlegs espanyols. Afectats tots ells, en major o menor mesura, de la que bé cabria anomenar síndrome Tubino: la consistent a mostrar (segons fa aquest autor a la seva cabdal *Historia del renacimiento literario contemporáneo en Cataluña, Baleares y Valencia*, 1880) tant d'interès merament culturalista per la producció literària en la llengua del país, com alhora rebuig frontal envers qualsevol intent de sostreure aquesta de la situació diglòssica en què vegetava i de l'estat de subordinació a què es trobava sotmesa.

Encuriosiment, doncs, sí, entre la intel·lectualitat espanyola d'aquell antany, per una creació cada cop més estàlvia de les limitacions pròpies del folklorisme dialectal i més amatent als grans corrents europeus coetanis.

Però també hostilitat gradualment manifesta envers l'ús elevat de la llengua subalternativa i, sobretot, envers la politització d'un catalanisme que, almenys llavors, sols aspirava a exportar el seu projecte reformista a la resta d'Espanya, sens per això haver de renunciar al bastiment d'una identitat pròpia.

Cloure els ulls a una tal dinàmica de velada prepotència i de subtil menyspreu entre *cabezas pensantes de la Nación* envers el cas català, i resistir-se a fer-ne la subsegüent anàlisi (una de molt més crítica que no la simple relació expositiva a què es limita Sotelo), és ignorar a gratcient o a la insabuda la repetició *ad nauseam* (si no més) que a hores d'ara és produeix de la mateixa història.

I certament que l'obra aquí ressenyada fa més per l'entesa en el present, a través del coneixement del passat, que molta de la fullaraca de circumstàncies que ara i adés s'esventa sots semblant pretext de diàleg entre cultures, etc. Però, tot i amb això, és l'obra de Sotelo una que es queda curta, perquè amaga l'ou de llavors i, doncs, obscureix el de l'avui.

Persisteix ara només el dubte, en tot cas, de si, ponent enllà, obtindrà aquest consistent estudi de Sotelo el mateix ressò, com a mínim, que, almenys aquí, mereix que se li prodigui...

MOLAS, Joaquim: *Emili Molas i Bergés. 1870-1918*, Ripoll: Om Serveis Editorials, 2014

JOSEP M. DOMINGO
Universitat de Barcelona
jmdomingo@ub.edu

Joaquim Molas, tan resistent a l'autobiografia, publicava a darrers de 2014 un breu report sobre el seu avi Emili Molas i Bergés (Barcelona, 1870-1918): un volum de només vuitanta pàgines, generoses d'imatges i de molt acurada factura,